

Ewa Kłoczek, Anna Pardyka

WĄWOLNICA

Ścieżka dydaktyczna
SACRUM - NATURA - HISTORIA

Przewodnik (wersja rozszerzona)

Ścieżka dydaktyczna **SACRUM-NATURA-HISTORIA**

Zarzeka- Wąwolnica- Kębło (cz. 1)

Wiosną 2009 roku w krajobrazie wąwolnickiej gminy pojawiło się 16 tablic będących przystankami ścieżki dydaktycznej prowadzącej z Nałęczowa przez Zarzekę i Wąwolnicę do Kębła. Trasa samej ścieżki liczy 6 kilometrów, zaś wraz z 2,5 kilometrowym odcinkiem łączącym ją z centrum Nałęczowa - 8,5 kilometra. Droga ta doskonale znana jest tutejszym mieszkańcom. Od wielu lat korzystają z niej również kuracjusze i goście z pobliskiego Nałęczowa. Wśród nich znalazł się również sam **Ryszard Kapuściński**, który rozpoczynając opis swego spaceru tą drogą słowami „Gdy idzie się z Nałęczowa do Wąwolnicy słychać jak ziemia śpiewa ...” (Akcent, 1996, nr 4) wyraził swój zachwyt przede wszystkim nad pięknem natury, która jest niewątpliwym atutem naszych okolic. Do tej pory dla przybysza z zewnątrz, ale i dla niejednego wąwolniczanina wspaniałe dziedzictwo kulturowe i przyroda tych terenów pozostawały w dużej mierze nieznane. Brak ten stara się uzupełnić omawiana ścieżka. Jej przebycie zapewne umożliwi poznanie wielowiekowej historii Wąwolnicy i okolic, pomoże odkryć wspaniałe zabytki sztuki, pozwoli „dotknąć”

Sacrum, jakie jest z wąwolnickim Sanktuarium Maryjnym związane, pobudzi wyobraźnię lokalnymi legendami, ułatwi odkrycie ciekawostek natury.

Ścieżka powstała z inicjatywy nauczycielek ze Szkoły Podstawowej w Wąwolnicy i jej autorem razem - **Ewy Klocek** (przyroda), u której pomysł ścieżki się narodził i **Anny Pardyki** (historia), dzięki której ścieżka ta weszła na drogę realizacji. Przedsięwzięcie to prowadzone jest w ramach działalności **Regionalnego Towarzystwa Przyjaciół Wąwolnicy** przy szczególnym zaangażowaniu **Prezes Towarzystwa Wiesławy Dybały** i przy organizacyjnym wsparciu członków Towarzystwa, nauczycieli, pracowników gminy i innych osób: **Wójta Gminy Wąwolnica Waldemara Pietraka, Agnieszki Lenartowicz, Edyty Furtak - Łuki, Ewy Niezabitowskiej, Marty Przewłoki** oraz przy technicznej pomocy ze strony **Aleksandra Delika, Bogusława Chmielnickiego oraz strażaków OSP i pracowników Zakładu Usług Komunalnych w Wąwolnicy: Stanisława Furtaka, Eugeniusza Kolibskiego, Grzegorza Gajkosia, Romana Garwolińskiego, Jerzego Łuszczyńskiego**. Tablice ścieżek ozdobiły zdję-

cia **Blanki Skowronek - Kolibskiej, Moniki Pakuly, Krzysztofa Wasilewskiego i Wojciecha Skowronka**.

Praca nad ścieżką miała charakter społeczny. Ze środków Towarzystwa sfinansowana została drewniana obudowa tablic i wydruk ich treści. Na ten cel środki finansowe Towarzystwo pozyskało przede wszystkim z **Urzędu Gminy Wąwolnica**, który jest jego głównym sponsorem oraz od innych osób i instytucji, właścicieli gospodarstw agroturystycznych i miejscowych przedsiębiorców, których dane znajdują się zarówno na poszczególnych tablicach w terenie jak i przy poniższej mapce ścieżki oraz w wykazie sponsorów Towarzystwa z 2008 roku.

W przygotowaniu ścieżki wykorzystano wyniki kwerend źródłowych, relacje mieszkańców oraz wiedzę z zakresu historii i historii sztuki opracowaną przede wszystkim przez **mgr Jadwigę Teodorowicz - Czerepińską** oraz **prof. Ryszarda Szczygła, prof. Irenę Kutylowską, mgr Agnieszkę Łagunę - Chevillotte**, a także **ks. infułata Jana Pęziola**, które to osoby zechciały również osobiście konsul-

tować treść ścieżki. Dzięki temu upowszechniona została nieznaną do tej pory szerszemu gronu odbiorców bardzo ciekawa wiedza na temat np. wąwolnickiego *fortalitium*, polokacyjnego układu pól, kominów arkadowych w budynkach przy ul. Zamkowej (J. Teodorowicz - Czerepińska), Starego Miasta i zameczku - *castrum* na wąwolnickim Wzgórzu Kościelnym (I. Kutylowska), rzeźby Matki Boskiej Wąwolnickiej (Agnieszka Łaguna - Chevillotte). Piszącej te słowa, za wiedzę historyczną odpowiedzialnej, udało się np.

dotrzeć do legendy o Dzwonnej Górze (dzięki uczniom - Adrianowi i Damianowi Gąskom), zdobyć informacje na temat okoliczności wystawienia krzyża z patriotycznymi napisami w Kościelnym Dole i wystawienia budynku szkolnego, dzięki relacjom Kazimierza Figla i Marcjanny Bitkowskiej ustalić nowe fakty związane z jedyną w okolicy wpisaną do rejestru zabytków kapliczką przydrożną projektu Stanisława Koszczyca - Witkiewicza, czy wreszcie upowszechnić rok 1486 potwierdzający pośrednio istnienie świątyni w Kę-

ble, będącej wyrazem średniowiecznych korzeni kultu Matki Bożej Kębelskiej.

W dalszych planach uwzględnione jest wydanie przewodnika do ścieżki w wersji rozszerzonej (obecnie dostępne jest wydanie folderowe - tzw. składanka) wraz z literaturą. Wszystkim osobom, które przyczyniły się do powstania ścieżki składamy serdeczne podziękowania i zapraszamy do osobistego poznania walorów tego szlaku.

Osoby zaangażowane przy tworzeniu ścieżki dydaktycznej:

(Od lewej): Wiesława Dybała (Prezes Regionalnego Towarzystwa Przyjaciół Wąwolnicy), Edyta Furtak - Łuka, Krzysztof Wasilewski, Ewa Klocek (współautorka), Blanka Skowronek - Kolibska, Agnieszka Lenartowicz, Tadeusz Lenartowicz, Ewa Niezabitowska, Waldemar Pietrak (Wójt Gminy Wąwolnica), Anna Pardyka (współautorka), Eugeniusz Kolibski, Marta Przewłoka, Wojciech Skowronek.

Trasa i przystanki ścieżki

Przystanek A. Tablica wstępna - (współfundator - **Bank Spółdzielczy w Nałęczowie**)

Przystanek B. Tablica wstępna, informacyjna- (współfundator - **Oberża koło Beczki. Tradycyjna Kuchnia Polska, ul. Dulęby 15, Wąwolnica, tel. 0 502679833**)

Przystanek 1. Gościniec - trakt królewski, widok na Dzwonną Górę

Przystanek 2. Widok na dolinę rzeki Bystrej

Przystanek 3. Bród na Zarzece, widok na cmentarz żydowski i *fortalitium*

Przystanek 4. Kapliczka projektu Jana Koszczyca - Witkiewicza przy moście na Bystrej (współfundator - **Ewa Kołodyńska i Piotr Gąsiorowski. Zarzeka**)

Przystanek 5. Targowica, widok na „Wawel” (współfundator - **Gospodarstwo Agroturystyczne - Agnieszka i Piotr Czapiak, ul. Belżycka 28 A, tel. 081 8825866, 661966426**)

Przystanek 6. Rynek, widok na XIV-wieczny układ pól (współfundator - **„Cudowny Zakątek”, www.domdowynajecia.pl**)

Przystanek 7. Szkoła, teren po dawnym cmentarzu i kościele św. Marii Magdaleny (współfundator - **Rada Gminy w Wąwolnicy**)

Przystanek 8. U podnóża Wzgórza Kościelnego. Bazylika (współfundator – **PRO – MIX - DRZWI, Piotr Skowronek, ul. Rynek 32, Wąwolnica, tel. 0 501536780**)

Przystanek 9. Wzgórze Kościelne. Sanktuarium Matki Bożej Kębelskiej (współfundator - **Materne Polska, sp. z o. o., Łopatki 37A**)

Przystanek 10. Źródła pod zboczem Wzgórza Kościelnego (współfundator - **Anna i Kazimierz Antoń**)

Przystanek 11. Wąwóz Lipinki, cmentarz, kolejka wąskotorowa

Przystanek 12. Kościelny Dół

Przystanek 13. Kębło: pałac i ośrodek hipoterapii (współfundator - **Gospodarstwo Agroturystyczne, Anna Mańturz, ul. Belżycka 2, Wąwolnica, tel. 0 605965400**)

Przystanek 14. Kapliczka „Na Zjawieniu” w Kębło

Anna Pardyka, Ewa Kłoczek

Nauczycielki Szkoły Podstawowej w Wąwolnicy

Bibliografia (cz. 2)

Ścieżce dydaktycznej, od momentu powstania w terenie, towarzyszyła wersja papierowa w postaci tzw. składanki (folderu). Wydawnictwo to, podobnie jak tablice w terenie, w wielu wypadkach jedynie sygnalizowało istnienie ciekawostek godnych uwagi. Mimo to nakład składanki szybko się wyczerpał i dlatego w 2011 roku została ona wznowiona, zaś w 2012 roku ukazał się zapowiadany przewodnik do ścieżki z rozszerzoną wersją prezentowanych w ramach niej treści pt. *Wąwolnica. Ścieżka dydaktyczna SACRUM – NATURA – HISTORIA. Przewodnik (wersja rozszerzona)*. Z racji na swe ograniczone rozmiary (14stron) przewodnik nie podaje wyczerpujących informacji na temat historycznych i przyrodniczych walorów opisywanego szlaku, lecz rozszerza i wyjaśnia sygnalizowane na tablicach treści. Przewodnik posiada także bogatszą szatę graficzną. Poniżej publikujemy opracowania wykorzystane w tworzeniu ścieżki, w których Czytelnik znajdzie również poszerzenie prezentowanych na tablicach i w przewodniku informacji.

Autorki składają serdeczne podziękowanie Regionalnemu Towarzystwu Przyjaciół Wąwolnicy w osobach Pani Prezes Wiesławy Dybały i Pani Edyty Furtak – Łuki za ich zaangażowanie na rzecz wydania omawianego przewodnika.

Bibliografia do Ścieżki dydaktycznej SACRUM – NATURA - HISTORIA:

Flaga M., Reżim źródeł w Wąwolnicy, Lublin 1999, mps.

Janas J. Z dziejów Wąwolnicy w XVII i XVIII wieku, w: *Dzieje Wąwolnicy (do roku 1918)* pod red. S. Partyckiego, Wąwolnica 1992, s. 58 – 73.

Kadłubowska – Wąciór J. „Ewidencja zbytków – Wąwolnica, Wąwolnica 2007, mps.

Kapuściński R., *Ziemia Polska (Nałęczów)*, Akcent, 1996, nr 4.

Księgi sądowe miasta Wąwolnicy z lat 1476 – 1500, pod red. R. Szczygła, oprac. G. Jawor, A. Sochacka, Lublin, 1998.

Kutyłowska I., *Z dziejów późnośredniowiecznego miasta Wąwolnicy na Wyżynie Lubelskiej*, „*Archeologia Historica Polona*”, 2007, t. 17, s. 339 – 347.

Kutyłowska I., *Zaginiony wąwolnicki zamek Kazimierza Wielkiego na Lubelszczyźnie*, „*Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego*, 2011, t. XXXII, s. 215 – 227.

Łaguna – Chevillote A. „*Rzeźba Matki Boskiej Tronującej w kościele parafialnym pw. św. Wojciecha w Wąwolnicy*, w: *Artifeks doctus*, Kraków 2007, t. 1, s. 375 -382.

- Pardyka A., [Kapliczki przydrożne i inne obiekty sakralne]Gmina Wąwolnica, w: Szlakiem kultury sakralnej Ziemi Nałęczowskiej, [Nałęczów 2008], s. 31 – 50.
- Pardyka A., W poszukiwaniu patrona. Walory wychowawcze wybitnych osób związanych z Wąwolnicą, „Widnokrąg”, 2006, nr 1, s. 32 – 41.
- Pardyka A., Z dziejów wąwolnickiej szkoły, „Widnokrąg”, 2007, nr 2, s. 36-46.
- Pardyka A., Zarys dziejów Wąwolnicy, „Widnokrąg”, 2007, nr 1, s. 49-59.
- Pardyka A., Wąwolnica w latach 1936 – 1937 w opisach kierownika i uczennicy Publicznej Szkoły Powszechnej, „Region Lubelski”, 1994 – 1996, t. 6 (8), s. 175 -178.
- Pęziół J. ks., Wąwolnica. Sanktuarium Maryjne, Lublin 2004.
- Rostworowski J., S., Antoni Rostworowski, „Widnokrąg”, 2009, nr 2, s. 43 – 54.
- Sochacka A., Eliaz syn Marcina z Wąwolnicy, w: Dzieje Wąwolnicy..., s. 10 – 28.
- Stefański J., Cudowna woda i święte źródła w Lubelskiem, [b.m. ok. 1999 r.], mps.
- Studium uwarunkowań konserwatorskich do planowania przestrzennego Wąwolnicy pod red. J. Teodorowicz – Czerepińskiej, Lublin 1997, mps.
- Szczygieł R., Początki miejskich dziejów Kazimierza Dolnego, w: Problemy dziejów i konserwacji miast zabytkowych, Radom – Kazimierz Dolny, 1990, s. 35 – 43.
- Szczygieł R., Relokacje Wąwolnicy w XV i XVI wieku oraz ich wpływ na rozwój miasta, w: Dzieje Wąwolnicy..., s. 43- 58.
- Teodorowicz – Czerepińska J., Katalog zabytków i obiektów zainteresowania konserwatorskiego w Wąwolnicy, Lublin 1975, mps.
- Wiśniewski S., Wąwolnica w okresie zaborów (1795 – 1918), w: Dzieje Wąwolnicy...s. 93 – 112.

Anna Pardyka, Ewa Kłoczek

Wąwolnica

SACRUM - NATURA - HISTORIA

Wydawca:

Regionalne Towarzystwo Przyjaciół Wąwolnicy
ul. Lubelska 39, 24-160 Wąwolnica
tel. 081 88 25 072
rtpwawolnica@woi.lublin.pl
Nr BS Nałęczów: 32 8733 0009 0006 1085 2000 0010
Nr KRS: 0000041519

Teksty:

Anna Parczyk, Ewa Kłoczek

Zdjęcia:

Blanka Skowronek-Kolibska, Monika Pakuła,
Krzysztof Wasilewski

Opracowanie graficzne:

Blanka Skowronek - Kolibska

Wąwolnica 2011, wyd. 2